

Міністерство освіти і науки України
Інститут інноваційних технологій і змісту освіти
Міжнародний жіночий правозахисний центр
«Ла Страда-Україна»

ЗАПОБИГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Навчально-методичний посібник

Київ 2008

РОЗДІЛ 3.

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

3.1. Трубавіна І.М., Калашнікова Л.М. Соціальна профілактика торгівлі людьми в ПТНЗ

Основні поняття підрозділу: соціальна профілактика, первинна профілактика, вторинна профілактика, третинна профілактика, група ризику.

Соціальна профілактика – один із видів соціальної роботи, сферами якої є виховна, освітня, громадська, культурна, економічна. Вона здійснюється в аспектах виховання, освіти, прилучення до культури, громадської діяльності та економічної діяльності. Соціальна профілактика торгівлі людьми з учнями ПТУ може здійснюватися під час:

- навчальних занять через зміст освіти (предмет ОБЖ, виховну спрямованість змісту освіти, приклади на уроках права, історії, економіки торгівлі людьми, на яких учні навчаються розпізнаванню цього явища);
- виховної роботи з учнями (в напрямках морального, правового, трудового, економічного, громадянського, національного виховання);
- соціальної роботи (соціальні послуги щодо адаптації учнів у новому колективі, а інколи і місті, підтримка і допомога в розв'язанні проблем життя – вторинне працевлаштування, матеріальна та речова допомога, психологічні послуги, надання притулку – гуртожитку, соціально-педагогічні послуги як допомога в розвитку інтересів, створення умов для реалізації прав, соціальне навчання правам людини, дитини, життєвим умінням та навичкам);
- громадської, суспільно корисної діяльності (волонтерської роботи, участі в самоврядуванні, дитячих та молодіжних громадських організаціях);
- культурної діяльності (участь у гуртках самодіяльності, квесті та інших сучасних молодіжних іграх, під час походів у заклади культури);
- економічної діяльності (аналізі пропозицій послуг працевлаштування, своїх потреб та можливостей їх задоволення законними шляхами, своєю працею, навчанням власному бізнесу тощо).

Ця мета профілактики реалізуються в таких завданнях роботи:

- соціальні дослідження з проблеми; ознайомлення з результатами цих досліджень дітей, молодь, їх батьків, педагогів, громадськості;
- інформаційно-пропагандистська робота з протидії торгівлі людьми;
- соціальне навчання молоді правам і життєвим умінням;
- соціальна реклама послуг суб'єктів соціальної роботи як таких, що надають допомогу потерпілим, тим, хто виявив намір виїхати на заробітки;
- правова освіта дітей та молодь і членів їхньої сімей з проблем торгівлі людьми;
- допомога дітям та молоді у вторинному працевлаштуванні;
- сприяння розвитку дитячих та молодіжних ініціатив, реалізації інтересів,

залучення їх до прийняття рішень щодо себе, свого життя, формування активної життєвої позиції;

- організація волонтерського руху;
- організація предметного дозвілля і відпочинку;
- організація самовиховання, стимулювання до нього в напрямках формування критичного мислення, відповідальності, прагнення до самореалізації, працелюбності;
- організація навчання основам сімейної економіки, започаткування і ведення бізнесу як власної справи.

Визначення змісту соціально-профілактичної роботи з протидії торгівлі людьми ґрунтується на знанні видів профілактичної роботи. Профілактика може бути первинною, вторинною і третинною (див.табл. 3.11).

Первинна профілактика – найбільш масова і неспецифічна, її метою є формування активного, адаптивного, високофункціонального життєвого стилю, що забезпечує реалізацію прав, задоволення потреб та інтересів. Соціально-педагогічна робота тут носить інформаційний характер, оскільки спрямована на формування в особистості неприйняття та категоричну відмову від маніпуляцій.

Об'єктом первинної профілактики є вся молодь, батьки, педагоги. Її завданнями є:

- удосконалення конструктивних стратегій поведінки, життєвих умінь і навичок, які молода людина вже має, але не знає, як їх застосувати у незнайомій ситуації, що може призвести до кризи, насильства; навчання розпізнавати такі ситуації і керувати ними чи уникати їх;
- збільшення потенціалу особистісних ресурсів людини (розвиток внутрішнього контролю поведінки, формування правосвідомості, розвиток активності);
- робота в суспільстві щодо подолання гендерних та інших соціальних стереотипів.

Змістом первинної профілактики на основі викладеного, повинно бути:

- надання інформації про права дитини, про насильство, торгівлю людьми, жорстокість тощо у сім'ї, колективі, молодіжному середовищі батькам, дітям, молоді, вчителям;
- вивчення правових норм стосовно поведінки в реальних життєвих ситуаціях, які можуть призвести до торгівлі людьми, насильства;
- показ зразків застосування життєвих умінь і навичок щодо спілкування, знайомства, відпочинку, працевлаштування, вибору життєвого шляху, розподілу обов'язків тощо;
- підтримка творчої, інтелектуальної, громадської, спортивної діяльності молоді, організація предметного дозвілля і спілкування.

Вторинна профілактика неблагополуччя в сім'ї є, в основному, груповою. Метою вторинної профілактики є зміна малоадаптивної дисфункціональної ризикованої поведінки на адаптивну. Іншими словами, передбачає зміну ставлення до себе, оточуючих і навчання поведінки, формування досвіду поведінки в ситуаціях, що можуть призвести до потрапляння в ризиковані ситуації. Вторинна

профілактика спрямована на дітей та молодь «груп ризику». Це бездоглядні діти, діти з неблагополучних, неповних сімей, вихованці інтернатів, відторгнені, дезадаптовані діти, діти із сільської місцевості.

Вторинна профілактика передбачає своєчасне виявлення таких осіб і надання їм соціальної підтримки та допомоги з питань:

- формування умінь і навичок, необхідних для самозахисту;
- розширення знань про установи та організації, які допомагають у кризових ситуаціях, потерпілим від торгівлі людьми; про способи потрапляння в такі ситуації;
- зміна ставлення молодшої особи до себе, свого місця у суспільстві, усвідомлення нею цінності свого життя і своєї ролі в ньому, ставлення до себе як до суб'єкта власного життя.

Третинна профілактика торгівлі людьми спрямована на реінтеграцію в суспільство осіб, які потерпіли від торгівлі людьми, з тим щоб надалі такого з ними більше не сталося. Третинна профілактика передбачає виявлення причин та особливостей поведінки і свідомості молодшої особи, які призвели до виникнення проблеми, а також усунення цих причин через перенавчання людини, підвищення її соціального статусу, підтримку щодо влаштування в житті.

Третинна профілактика є індивідуальною й передбачає тривалу роботу та комплекс соціальних послуг. Здійснюється поряд із реабілітацією, але має свою мету. Вимагає об'єднання зусиль різних фахівців і різних установ за потребою потерпілої особи.

Таблиця 3.1.1

Соціальна профілактика торгівлі людьми

Вид	Цільова група	Зміст	Форми і методи
Первинна	Загальна громадськість	Інформація про проблему. Правила безпечної поведінки. Приклади	Інформування, навчання, робота в громаді
Вторинна	Група ризику	Формування умінь та навичок безпечної поведінки. Розширення знань уявлення про діяльність установ та організацій. Зміна ставлення до проблеми	Вправи, вимоги, інформування, переконання, роз'яснення, драматизація, приклад, розв'язання ситуацій. Тренінги, цикли занять, вулична соціальна робота, соціологічні дослідження

Третинна	Потерпілі	Виявлення причин та особливостей поведінки і свідомості, які привели до виникнення проблеми, усунення причин через перенавчання людини, підвищення її соціального статусу, підтримку у влаштуванні в житті	Робота в конкретному випадку, рефлексія, переключення і перенавчання, створення виховних ситуацій, показ перспективи, реконструкція характеру, заохочення, інформування, переконання, включення в різноманітні види діяльності і позитивно соціалізуюче середовище
----------	-----------	--	--

Питання для обговорення:

3. **Що таке соціальна профілактика? Коли вона може здійснюватись?**
4. **У чому полягають завдання соціальної профілактики?**
5. **Які існують види соціальної профілактики?**
6. **Які характерні риси кожного з видів соціальної профілактики?**

Список літератури до підрозділу:

1. Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей: навч.-метод. посіб. / К.Б. Левченко, О.А. Удалова, І.М. Трубавіна та ін. ; заг. ред. К.Б. Левченко та О.А. Удалової. – К. : Міленіум, 2005. – 210 с.
2. Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 40. – 164 с.
3. Соціальна профілактика торгівлі людьми : навч.-метод. посіб. / за ред.. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. – К. : Держслужба, 2005. – 244 с.

3.2. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна діяльність з профілактики торгівлі людьми

Основні поняття підрозділу: соціально-педагогічна робота, підтримка, допомога, самопоміага, втручання, діагностичний, мотиваційний, прогностичний, змістовий, операційний, контрольо-корекційний компоненти профілактики, функції соціального педагога: комунікативна, охоронно-захисна, соціально-терапевтична, попереджувально-профілактична, організаційна, корекційно-реабілітаційна, діагностична, прогностична, мотиваційна, освітня, виховна.

Соціально-педагогічна діяльність сприяє соціальному вихованню, соціалізації, соціальному розвитку як особистості, так і соціальних груп. Вона орієнтує на створення умов для попередження, подолання проблем. Об'єктом соціальної педагогіки визнано не тільки дітей і молодь, а й групи, що є важливим у контексті